

90 éve született Aradon
Ilosvay Katalin, érdemes művész

Hivatalos helyen eddig nem publikált, magántulajdonban lévő színészképeket láttam nemrégiben, melyeken egyedül vagy színésztársakkal érdekes arcú színésznő látható, rendkívüli intelligenciát sugárzó tekintettel. Nem tudom, hányan ismernének rá, pedig színházi mértékkel mérve nem is olyan régen, az 1940-es, 50-es években ő volt a magyar színészet „nagy reménysége,” Bajor Gizi utódját látták benne. A Nemzetiben, majd később a Madách Színházban kulturált játéka azokat a nézőket „fogta meg”, akik nem rajongtak az akkor divatos, bájlgó, csicsergő, szépségekért. Gyakran feltűnt különböző szavalóesteiken, gyönyörű hangjára, tökéletes versértelmezéseire biztos felfigyelt, aki meg-

hallgatta. Ő Ilosvay Katalin, aki évfordulós 2013-ban, kilencven évvel ezelőtt látta meg a napvilágot, és 20 éve halt meg.

1923. szeptember 17-én Jäger Katalin néven, Aradon született. Gyermekkori emlékeiről így mesél 1955-ben egy korabeli színházi lapban: *„legszebb emlékeim a Maroshoz fűződnek, nem is város az, amelyen nem fut keresztül valamilyen folyó. Nekem mindig mindenütt ott volt a Maros, télen meredek gátjain szánkáztunk, s a vízzel feltöltött teniszpályákon bógniztunk („félköröztünk” a korcsolyával). Aztán a nyár! Milyen öröm volt vízbe vetni magunkat, aztán a finom homokú partra kiúszni! De nemcsak homok volt ám, hanem erdőnyi fa, térdig érő fű, s valahol a sűrűben megbújva az aradi vár”.*

A színészet iránti rajongását is szülővárosából hozta. *„Szüleim vidám életet éltek, öt-hat éves lehettem, mikor már hetente kétszer-háromszor engem is színházba vittek. Anyámék a nézőtér közepe tájára vettek jegyet, én meg, amikor kialudtak a lámpák, előre sompolyogtam a „nulla sorba”, így hívták nálunk a nézőtér első sorát, ahol rendszerint kevesen ültek, mert igen drága volt ide a jegy. Hüvelyknyi kis kölyök voltam, a jegyszedők észre se vettek. Kimeredt szemmel csodáltam a színészeket, és otthon aztán utánozgattam őket, például a táncoskomikus Misoga Lászlót is, aki ekkortájt itt játszott Aradon.”*

Különösen a szép, temperamentumos Erényi Böskét csodálta, aki valóban egyike a legjobbaknak mind a zenés, mind a prózai művekben. (Kevés ilyen született tehetsége volt az erdélyi színészetnek, mint ő – írja róla az erdélyi színészlexikon). *„Amikor fiúruhában énekelte a népszerű operett slágert, hogy én és a kisöcsém, füttyülünk a nőkre az idén, én a nulla sorban két könyökre támaszkodva majdnem zokogtam, amiért nem én vagyok a primadonna. De nemcsak keseregtem, hanem cselekedtem is. Darabot írtam, előadást szerveztem, amelyben táncoltam, énekeltem gyermektársaimmal, a produkciót persze én is rendeztem, s az egész Radnai út, ahol laktunk, megjelent az előadásokon. A kerti lugasnál eszményibb szabadtéri színpadot azóta sem láttam.”*

A felnőttkorban már öniróniával kezelt „szereplési láz” megmaradt nála a kamaszévekben is. Második gimnazistaként az iskola farsangi mulatságán „*bokorugró szoknyában, flitteres pártával a fején*” elénekelte a *Halványsárga rózsá, ha tudnál beszélni* kezdetű magyar nótát, amit a diáktársak nagy tapsal jutalmaztak, ezen felbuzdulva Lotte nénihez, az idős énektanárnőhöz járt éneket tanulni, aki „*felfedezte tehetségét*”, és operaénekesi karriert jósolt neki, mondja magáról kissé gunyorosan.

Aztán nagyot fordult a világ, és az ő sorsa is, otthagyt mindent, és feljött Pestre, hogy színésznő legyen. Diplomát szerzett a színiakadémián, akkor tanult ott Gábor Miklós is, aki nemcsak évfolyamtársa, hanem –a legendák szerint –a szerelme is volt. (Egyébként nem egykorúak, a neves színész 1919-ben született.) A 40-es évek elején együtt jártak szavalni a Vasas székházba, a Vigadóban tartott irodalmi estre, vagy. a Márciusi Front szervezkedéseire.

A filmgyártók hamar felfigyeltek az alig 18 éves értelmes arcú, csinos színésznőre, már 1941-től kisebb szerepeket kapott, szerepelt –többek között – a *Nem ér a nevem* (1941), a *Kölcsönadott élet* (1943), a *Janika* (1949) című filmekben.

A háború után, 1945-ben a Nemzeti Színház szerződteti, komoly feladatokkal bízzák meg, neki adják például a *Szent szörnyetegek* című Cocteau-darab főszerepét, de nem tud vele megbirkózni. Ezt követően van néhány sikeres szerepe, de több a kudarc. „*Azt gondolom, kevés fiatal színésznőnek adatott meg annyi jó szerepet rosszul eljátszani, mint nekem*”–, méltatja fanyar önkritikával életének ezt az időszakát a már idézett írásban. Többben azonban úgy gondolják, hogy a nagy tehetségű, de önkényeskedéseiről híres direktor, Major Tamás üldözte el a Nemzetiből, pedig a „védettek” közé tartozott, ekkor már a nagytekintélyű iparügyi államtitkár, Karczag Imre felesége.

Ezt követően az Ifjúsági Színházban lépett fel, ahol az új környezetben „magához tért,” és sikeres alakításokkal igazolta tehetségét, majd 1952-től nyugdíjazásáig a Madách Színház tagja, ahol először nagy tetszés mellett játszotta el a főszerepet a *Nem magánügy* című kedves szovjet vígjátékban. Majd ő Abigél a nagyszerű *Egy pohár víz* című Scribe- vígjátékban, Masham hadnagy Gábor Miklós. Aztán kiválóan alakítja Brecht *Kurácsi mamájából* (Psota Irénnel kettős szereposztásban) a néma lány, Kattrin nagyon nehéz szerepét.

Játszott. Cocteau, Ibsen, Németh László, Shakespeare darabjaiban, emlékezetes alakítása a III. *Richárd*-ból Erzsébet, a *Szentivánéji álomból* Hermia, vagy Gogol *Holt lelkek* című darabjából a kormányzóné. A társulat olaszországi turnéján ő Kocsma Jenny a *Koldusoperából*, az olaszok az ő produkcióját dicsérték a legjobban (Érdekes, hogy itthon a kritikusoknak nem tetszett az alakítása.)

Közben feltűnik tévéfilmekben vagy szavaló műsorokban. Elsőként ő szavalta jól Pilinszky János vagy Vas István költeményeit. Többször vett részt kulturális vetélkedőkön mint zsűritag, megragadó volt nagyon szép beszéde, pontos, lényegre törő fogalmazása, szinte nyomdakész mondatai.

Aztán jött az új nemzedék, a manöken-szépségek, Piros Ildikó, Almási Éva, Sunyovszky Szilvia, és lassan háttérbe szorult, méltánytalanul kicsi szerepeket kapott, de ezeket is megkapó alapossággal játszotta, így mindig jelen volt a Madách Színházban, a teátrum „része” maradt nyugdíjazásáig.

1993-ban halt meg hetven évesen, a Farkasréti temetőben nyugszik – szinte mindenkitől elfeledve. Ő is a magyar színészet kellőképpen meg nem becsült nagyságai közé tartozik.

Piroska Katalin

Szövétnék 2013 október

Könyvészet:

Ilosvay Katalin, Életem története Színház és Mozi 1955. október 28./ 43. sz.

Kötő József, Színjátzó személyek Erdélyben 1919-1940. Kolozsvár 2009.

Magyar színházművészeti lexikon. Budapest 1994.

Molnár Gál Péter, Lyuk az életrajzon. Élet és Irodalom 2003. december 29.

Mennyei páholy fórum színház hu.

A közölt képek eredetije a Réhon család tulajdonát képezi.